

parton. Gian originon li kunligas kun aluvio kaj la trovitajojn li metas en la periodo inter neolito ĝis la frua mezepoko. La trian, ruĝe-brunan argilan, tavolon li metis ĉe la fino de diluvio.

Inter la fosiliaj restaĵoj de diluvia fauno el supra parto de tiu ĉi tavolo li mencias kelkajn molarojn M^2 maxille, du fragmentojn de makzelo kun molaroj M^2 kaj fragmenton de mandiblo kun formordita kaninkrono C mand, ĉio apartenanta al grota urso (*Ursus spelaeus*). Malgraŭ tio ke la cititaj restaĵoj devenas el la fino de diluvio, ili ankoraŭ ĉiam montras la apartenecon al normale evoluintaj ekzempleroj de grota urso. El ĉi tiu tavolo la aŭtoro mencias ankaŭ du fragmentojn de makzelo kun antaŭmuelaj dentoj D^2 kaj D^3 de grota hieno (*Hyaena spelaea*) kaj fragmentojn de dento de rinocero, kiun la aŭtoro pro ĝia fragmenteco kaj pro manko de necesa kompara materialo ne povis klasifiki.

Ĉlovek in jame

Novak Dušan, Ljubljana

Kvartar, ki je sledil terciaru, je zandnja, najmlajša geološka formacija. Njegov starejši del je pleistocen ali diluvij, a mlajši del holocen ali aluvij. Klimo v zaĉetku pleistocena je bila razmeroma ustaljena, orografiska in hidrografiska slika je bila drugaĉna. Nenadoma pa se je ozraĉje priĉelo ohlajati, sneg se je kopiĉil, ledeniki so ralsli, lezli v doline, prišli do morja, plazili se po ravninah. Zniĝevali so vrhove, poglablajvali doline. Le najodpornejše ĝivljenje je vzdržalo v njihovi bliĝzini.

Pa se je led umaknil, je na njegovih meliŝĉih in morenakh zazelenelo ĝivljenje. Pa je led zopet neusmilejno zatri vsako ĝivljenje... To se je nekolikokrat ponovilo.

Ĉeprav pa je bilo podnebjje ŝe tako ostro, Evropa ni bila brez ĝivljenjeja. Trdoĝivo rastlinje in na mraz prilagojeno ĝivalstvo je kljubovalo mrazu. Najdemo raslinstvo, ki danes naseljuje najhladnejŝe predele sveta, tundre in kraje veĉnega snega: *Dryas*-flora, boĝje drevce (*Ilex*), leska, bor, smreka, jelka, hrast, breza... Toplejŝa in vlaĝna klima interglacijala, pa kaĝe drugaĉno rastje: puŝpan, javor, lipa, ravŝ (rodo-

dendron)... V periglacijalnem ozemlju — v bliĝzini ledu pa je uspevala visokogorska flora: kamenokreĉi, gorska breza, vrbe.

Tudi fauna je doĝivljala take spremembe. Menjavalas se je mrzla, severna fauna tundre in tajge (severni jelen, polarna lisica in sneĝni zajec, mamut) s toplo fauno stepe in toplih gozdov (juĝni slon, jelen, srna, antilopa...). Iz teh ostankov sklepamo, da ĝivali, ki ĝive danes v doloĉenih geografiskih reĝijah, tudi v preĝajŝnjih dobach niso spremenile okolja in so ĝivele tam, kjer jim je ustrezalo.

Iz tega ĉasa najdemo v kraŝkih jamah mnogo sedimentov, ki kaĝejo dobe velike reĉne aktivnosti (*Wurm*), periode moĉnega kapljanja, podore in ilovice. V teh plasteĝ je mogoĉe najti dragocene ostanke bivŝega ĝivljenjeja, in tudi ostanke ĉloveka.

Izkopavanja v jamah so pokazala in odkrila marsikatero tajno ĝivljenjeja praĉloveka. Prednika, ki je izdeloval kameno orodje so poznali ŝe Rimljani. ĝivljenjeja naŝih prednikov ni bilo lahko. Bili so primitivni, njih orodje in oroĝje je bilo pomanjkljivo in zato so

morali biti odporni in trdi, da so se lahko branili nevarnosti prirode.

Kje in kako so bivali? Edino njihovo zatočišče pred mrazom so bile jame, previsi, ki niso bili nedostopni, a lahko branljivi, z izhodom proti južnim stranem, z vodo v bližini, v bližini krajev, ki so jih uporabljale živali. V toplih dobach in na lovu pa so živeli na prostem ali pod skalami, ki so jih branile mrzlih vetrov. Trpeli so na mnogih boleznih, največ na revmatizmu, ki so se ga našli v lažnih jamah. Tudi težak boj za obstanek, borba s neprijazno naravo je vzrok njihovemu kratkemu življenju. Le malo jih je umrlo prirodne smrti. Večina jih je poginila v bojih med seboj ali na lovu. Seveda ne moremo pričakovati tedaj kakega smisla za umetnost ali okras.

Glavno opravilo neandertalca je bilo lov, na predvsem jamškega medveda, saj je bil ta najstarejši in najštevilnejši naseljevalec jam. Kostí najdemo tudi visoko v alpskih jamah. Da je človek prodril tja, je bilo mogoče le v medledenih dobach. Medveda so lovili tako, da so ga z ognjem in dimom nagnali v ozko sotesko v jami in ga tam pobili. Človek pa je lovil tudi še ostale herbivore za kožo kot oblačilo in kosti kot material za izdelavo orodja.

V plasteh tega časa že najdemo oglje — torej je tedanji človek že poznal umetnost obvladavanja ognja, si zagotoviti v mrzlih nočeh toploto in svetlobo ter okusno pečenko. S tem je bil storjen odločilen korak naprej. Tri prednosti odlikujejo človeka in mu omogočajo nadvlado: beseda — govor, razum in ogenj. Ogenj je spremljal človeka od teme začetka do danes, in ga bo še v tajinstveno daljo bodočnosti (Augusta). Težko si je danes predstavljati naše prednike in njihov strah, ko si še niso znali zanetiti ognja, pa jim je ugasnila zadnja iskrica, prinesena od koderkoli, od strele zažganega go-

zda, strah in grozo, ki je rasla s prihajajočo temo in mrazom — a ni bilo plamena, ki bi pregnal mraz, strah, temo. Blisk in vulkan sta mu pokazala moč ognja, videl je njegov učinek na gozdu, drevju.

Ogenj je kuril človek na različnih krajih in na različne načine. Sprva je bilo ognjišče kar na zemlji, v aurignacienu pa je bilo že obdano s kamenjem. V solutrenu pa so opazili ognjišče med dvema večjima ploskima kamnoma, ki je služilo verjetno kot nekaka pečica. Največkrat pa je bil ogenj le na tleh. Pred jamo so kurili velik in širok ogenj za obrambo pred zvermi in za toploto.

Proti koncu zadnje ledene dobe se je jasneje pojavil že direktni prednik današnjega človeka. Nastopil je zelo svojevrstno pot. V njegovih možganih so se pojavile že više oblike mišljenja.

Kot je bila neskončano dolga pot od tega človeka do človeka danes, tako je bila tudi nepredstavljivo dolga pot, ki je vedla k stvorjenju prvega človeka. Obe poti sta bili težki, naporni. Nista bili posuti s cvetjem, pač pa s trnjem in bodicami. Cesti sta bili vzporedni, a ko se je ena končala se je druga nadaljevala do neznanih daljav človeštva (Augusta).

Ko je postala klima toplejša, človeka še vedno najdemo v jamah. Opaziti je celo večjo delavnost v jamah. Njegovo orodje je bilo koščeno, najti je celo dolitev dela. Nekdo, ki ima »boljšo roko« drugim izdeluje orodje in za to dobi plen (Leugerie basse — delavnica). Najdejo se okraski.

Človek je imel tedaj že večji in globlji smisel za narodo in njene krasote. Tedaj so živeli tvorci prvih umetnin, risb, ki govore o velikem estetskem čutu. Kompozicijski čut pa manjka — slike so često ena čez drugo. Risar je bil dober opazovalec in je upodabljal živali, ki jih je vsak dan srečal na lovu in svojih potih. Pojavlja se že kiparstvo.

Glavni motiv je lov na žival in žena (... žena večna inspiracija).

Lov v aurignacienu je že napredoval. Kolikor je bil človek prikrajšan z orožjem — orožje ni bilo na daljavo — je to nadomestil z zvižjačo. Divjad je lovil v lovne jame. Za pašniki je zažgal ogenj in živali so bežale proti izkopanim jamam, ki so bile postavljene v šahovnici. Take jame je kopal tudi na poteh divjadi k vodi.

Iz tega časa so tudi prvi znaki njegove duhovne kulture. Ko je človek videl blisk, delovanje sonca, razlikoval dan in noč, občutil letne čase, in je prišel do zavesti, je stal v tej divji naravi majhen in nebogljen proti mamutu, bizonu... Kako naj torej še manjka smisel za mistična početja? (Hauser 1917). Tudi uporaba ognja vodi do kulta in ritusa. Obrede so opravljali v težko pristopnih jamah, daleč od vhodov. Tu so imeli tudi obred odpravljanja mrtvih, mladci so se sprejemali med lovce, devojke med žene. Imeli so svoje čarovnike in obredne maske, kar so nam tudi zapustili na slikah.

Duhovna kultura se vidi v upravi pogreba. Verovali so v potovanje duše in nadzemske življenje. Mrtvega so zagreblili in na »grob« navalili kamen, ter se tako zavarovali pred njegovim povratkom. Kajti bali so se, da se mrtvine bi vrnil, ker so mislili, da se vsaka duša spremeni v kako žival in se vrne. Primitivni ljudje se namreč smatrajo sorodni živalim. Zato so mrtvim tudi zvezali noge. Nagrobni kamen je bil torej sprva simbol strahu. Ta strah se pokaže še dandanes pri nekaterih primitivih, ki po smrti spremene svoje znake in okrasje, da bi jih »vračajoči«

ne spoznal in se maščeval. Skrbi pogreba so bili deležni le privilegirani. Tem so dali v grob hrane za pot, orožje. Marsikomu so grob obložili s kamnitimi ploščicami ali mamutovimi lopaticami. Ostali pa niso bili deležni takega »gospodskega« pogreba. Ali so jih vrgli v vodo ali pa izpostavili divjadi.

V takozvanih »obrednih jamah« še najdemo ohranjeno »posodje«, izvotljeno kamenje, ki je bilo verjetno uporabljeno za lovljenje krvi ali za svetilke z mastjo in živalskimi kitami. Ohranjena so tudi malo rabljena bodala in t. d. Na nekaterih oltarjih najdemo ohranjene gravure, okraske iz kamene strele in trofeje. Znane se nekatere take »svete jame«.

Kakšni vlogo je imelo okrasje? Mnenja so, da sprva ni bilo kot okras, ampak je imelo vlogo nekake trofeje ali tudi amuleta — talismana. Šele, ko je človek videl, da s tem vzbuja zavist, ga je pričel nositi kot okras.

V zgornjih plasteh najdemo še marsikje tudi ostanke kovinskih kultur. Najti je v plasteh ponekod še rimsko dobo. V teh časih se je človek posluževal jam le kot pribežališče in skrivališče pred barbari, Turki i t. d. V take namene so se še pred nedavnim cele vasi izseljavale v jame, da se obranijo in ohranijo pred bombnimi napadi, obstreljevanjem. To je bilo v začetku in tekom zadnje vojne. Partizanom so jame dobro služile v najrazličnejše namene, kot skladišča, bolnice, tehnike i t. d. (Mačkovica,...)

Človek je torej venomer navezan na jame.

(Seminarska naloga)